

I. AFRYKA

Lekcja 34

Temat: Po obu tronach równika – środowisko przyrodnicze Afryki

Afryka położona jest symetrycznie po obu stronach równika i w większości na półkuli wschodniej. –

Skrajne przykłady:

- - na półn. Biały 37° 21' N
- - na południu: Igielny 34° 50' S (Agulhas)
- - na wschodzie: Hafun 51° 25' E
- - na zachodzie: Zielony 17° 33' W
- - powierzchnia: 30 mln km²
- - linia brzegowa słabo rozwinięta

Budowa geologiczna – mało zróżnicowana

- - płyta tektoniczna, na której leży Afryka pęka na dwie płyty: Afrykańską i Somalijską – w miejscu pęknięcia powstał system rowów tektonicznych zwanych **Wielkimi Rowami Afrykańskimi**
- 70% powierzchni zajmują wyżyny

jest wielką **kotliną** (brzegi są wyżej wzniesione niż środek kontynentu): Kongo, Górnego Nilu – niektóre z nich tworzą **obszary bezodpływowe** Kalahari – rzeka Okavango, Czadu – jezioro bezodpływowe Czad.

- góry: Atlas, Smocze
- najwyższy szczyt: Kibo w masywie Kilimandżaro 5895m n.p.m.
- 30% obszaru zajmują obszary bezodpływowe (większa część Sahary)
- największe rzeki: Nil, Kongo,
- na obszarach suchych **rzeki epizodyczne** płynące suchymi dolinami (**wadi, uedy**)
- na rzekach liczne wodospady (**katarakty**)

Jezioro –

- **Wiktorii** (największe), **Tanganika** (najgłębsze),
- **szot** – słone jeziora, okresowo wysychające
- lodowce – na szczycie Kilimandżaro

Na klimat Afryki mają wpływ:

- symetryczne położenie po obu stronach równika, (powoduje występowanie 3 stref klimatycznych)
- oddziaływanie ciepłych i zimnych prądów morskich (**zimny Benguelski** przyczynił się do powstania Pustyni Namib), **ciepły Mozambicki** – zwiększona ilość opadów

- a) **równikowa** – brak pór roku, bardzo ciepło, duży opad cały rok 2 tys. mm, roślinność wysokie drzewa (mahoń, heban), liany, epifity, gleby czerwonożółte (laterytowe)

- b) **podrównikowa** – dwie pory roku sucha i deszczowa, cały rok wysoka temperatura, roślinność – sawanna (wysokie trawy, akacje, baobaby), rzeki okresowe, gleby: czerwonobure
- c) **zwrotnikowa** – duże dobowe amplitudy temperatury, temperatura wysoka cały rok, bardzo małe opady <250mm, roślinność uboga magazynująca wodę, gleby: pustynne i szaroziemy
- d) **śródziemnomorski** (podzwrotnikowa) – gorące suche lato, deszczowa ciepła zima, roślinność – makia, roślinność zimozielona, pinie, cedry, oleandry, gleby cynamonowe

Sahel – obszar na południe od Sahary, zajęty przez pustynie i półpustynie, cechujący się skąpyimi opadami (200 – 600mm/rok **mieszkańcy** - wędrowni pasterze (**nomadzi**)).

Etapy pustynnienia Sahelu:

- a) wzrost liczby ludności
- b) upowszechniania osiadłego trybu życia
- c) zmiana obszaru sawann w pola uprawne
- d) susze i nadmierne wykorzystanie zasobów wodnych
- e) pustynnienia obszaru sawann i zjawiska głodu.
- f) Rozwiązaniem problemu może być budowa studni.

Rozciągłość południkowa – odczytuje dwie szerokości geograficzne, jeżeli miejsca są na tej samej półkuli odejmuje wartości, jeżeli na różnych dodaje

Rozciągłość równoleżnikowa – odczytuje dwie długości geograficznej obliczam podobnie jak rozciągłość południkową

Zadanie domowe:

1. Podaj dwa przykłady działań człowieka, które mogłyby spowolnić lub zahamować pustynnienie w strefie Sahelu.
2. Oblicz odległość rzeczywistą między ujściem rzeki Niger a ujściem rzeki Zambezi.
3. Na jakiej wysokości góruje Słońce 22VI na Pustyni Namib?
4. Oblicz rozciągłość równoleżnikową między Górami Atlas a Górami Smoczymi.

KONTURÓWKA AFRYKI

Rzeki: Niger, Nil, Zambezi, Oranje, Limpopo
 Pustynie: Wielki Erg, Libijska, Nubijska, Namib
 Zatoki: Adeńska: Gwinejska
 Cieśniny: gibraltarska
 Przylądki: Dobrej Nadziei, Zielony

Kotliny: Czadu, Kongo, Kalahari
 Góry: Atlas. Smocze
 Masyw: Tibesti, Kibo
 Wyspy: Sokotra, Madagaskar, Kanaryjskie
 Półwysep: Somalijski
 Wyżyny: Abisyńska, Wschodnioafrykańska

Lekcja 35

Temat: Problemy mieszkańców Afryki.

W Afryce żyją przedstawiciele wszystkich ras:

- a) **czarna** – na południe od Sahary,

- b) **biała** – na północ od Sahary – Arabowie oraz na południu -Afrykanerzy – potomkowie europejskich kolonizatorów
- c) **żółta** – **Malgasze** – mieszkańcy Madagaskaru

Najbiedniejszy kontynent świata – świadczy o tym:

- a) niska wartość **PKB**
- b) bardzo niski poziom życia wyrażony wskaźnikiem **HDI** (wyrażany od 0 – 1) – określany na podstawie: stanu gospodarki określanego przez PKB, poziomu edukacji (odsetek dzieci uczęszczających do szkół), sposobu odżywiania się, przestrzegania higieny, jakości usług medycznych, długości trwania życia

Powody:

- a) **kolonializm** najslabiej rozwiniętego gospodarczo obszaru na Ziemi z powodu (korzystanie z bogactw, podział między siebie kontynentu,
- b) **eksplozja demograficzna** - szybki wzrost liczby ludności – (**965 mln ludzi**) – charakteryzuje się wysokim przyrostem naturalnym (Niger 44%, Mali 33%)

Przyrost naturalny to różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów.

Współczynnik przyrostu naturalnego to różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów przypadająca na 1000 mieszkańców wyrażona w promilach ‰

$$W_u = \frac{\text{liczba urodzeń}}{\text{liczba zgonów}} * 1000 [\text{‰}]$$

$$W_z = \frac{\text{liczba zgonów}}{\text{liczba ludności}} * 1000 [\text{‰}]$$

$$W_{pn} = W_u - W_z$$

Przyczyny wysokiego przyrostu naturalnego:

- wzrost poziomu medycyny,
- szczepienia ochronne

Problemy mieszkańców Afryki:

- c) **głód**- czasowy brak pożywienia powodujący osłabienie organizmu – przeludnienie, niski poziom produkcji rolnej, prymitywne metody upraw
- d) **AIDS** – (Botswana 80% zgonów)niski poziom medycyny, brak edukacji, nieświadomość społeczeństwa
- e) **brak wody pitnej** – naturalny niedobór wody, brak wodociągów, kanalizacji, oczyszczalni ścieków (choroby układu pokarmowego)
- f) **konflikty zbrojne** – głód, przeludnienie, bieda, różnice etniczne, religijne, polityczne (ograniczenie pomocy humanitarnej)

Rozmieszczenie ludności Afryki: - średnia gęstość zaludnienia 30 os./km²

Gęstość zaludnienia: (ilość osób : powierzchnię)

- a) **ekumena** – obszar stale zamieszkały przez człowieka – **doliny i delty rzek Nilu i Nigru** (1 tys. os./km²) – stały dostęp do wody, dobre gleby, dobre warunki klimatyczne (**J. Wiktorii**) lub występowanie surowców mineralnych.
- b) **subekumena** – obszar czasowo zamieszkiwany przez człowieka – **sawanny**
- c) **anekumena** – obszar niezamieszkały przez człowieka – **Sahara**

Zadanie domowe:

1. Skorzystaj z dostępnych źródeł geograficznych i opisz wyspę Madagaskar i zamieszkujących ją Malgasy.
2. Oblicz współczynnik przyrostu naturalnego wiedząc, że urodzenia wyniosły 12 tys., zgony 11 tys. Liczba ludności

Pytania do lekcji:

1. Wymień rasy zamieszkujące Afrykę.
2. Jakie czynniki świadczą o tym, że Afryka jest najbiedniejszym kontynentem na Ziemi?
3. Wymień przyczyny wysokiego przyrostu naturalnego w Afryce.
4. Wymień problemy mieszkańców Afryki.

Lekcja 36

Temat: Najlepiej rozwinięte gospodarczo państwa Afryki

Egipt – Kair,

państwo położone w większości w Afryce, pozostała w Azji w strefie klimatu zwrotnikowego, większa część zajęta przez pustynie i półpustynie, przepływa rzeka Nil (Pustynie Arabska i Libijska), 98 % ludności zamieszkuje **Dolinę i Deltę Nilu**.

Zamieszkały przez **Arabów** (islamiści), na obszarach pustynnych **Berberowie**, na południu czarnoskórzy **Nubijczycy**

Gospodarka:

- a) żyzne gleby, (**mady**)nanosy Nilu
- b) dostęp do słodkiej wody, - umożliwia nawadnianie pól – kukurydza, pszenica, ryż i proso, trzcina cukrowa, bawełna
- c) na południu pasterstwo – wielbłądy, kozy, owce
- d) surowce mineralne – **gaz ziemny** (szelf Morza Śródziemnego), **ropa naftowa** (pn. część kraju Zat. Sueska)

Asuan – ważny ośrodek przemysłowy rozwinięty dzięki budowie zapory na Nilu i powstaniu

Zbiornika Namera z hydroelektrownią umożliwiającą funkcjonowanie **huty aluminium**.

Pozytywy –

- uregulowano wylewy Nilu,
- zapobiegano powodziom,

- całoroczne nawadnianie pól,
- całoroczność żeglugi na Nilu, 1
- 11m tama pozwala na produkcje dużej ilości energii elektrycznej do zasilania pomp do nawadniania

Negatywy –

- brak corocznych wylewów Nilu obniża żyzność gleb,
- żyzne osady zatrzymywane są przez tamę, co doprowadza do spłykania Zbiornika Namera

Kanał Sueski –(190 km) sztucznie przekopany kanał **łączy Morze Śródziemne z Morzem Czerwonym** skraca drogę o 7,5 tys. km z Europy do Azji Południowej

- e) **turystyka** – zabytki kultury egipskiej, hotele nad Morzem Czerwonym, rafy koralowe

RPA – Pretoria,

- cechą ukształtowania jest obecność wyżyn noszących nazwę „**Weld**”.
- wzdłuż Oceanu występują G. Smocze i Przylądkowe.
- w większości położony w strefie klimatu zwrotnikowego (**fynbos** – roślinność, odpowiednik makii).
- najbardziej zaludniona wschodnia część kraju (klimat, surowce mineralne)

Cechy:

- wysoki poziom rozwoju przemysłu związany z występowaniem surowców mineralnych (**węgiel kamienny, złoto, diamenty, platyna, chrom i rudy uranu**)
- **Witwatersrand** – najważniejszy ośrodek górniczo – przemysłowy (kopalnie złota i diamentów, huty, montownie samochodów, zakłady maszyn górniczych)
- **energetyka** – na bazie węgla kamiennego (cieplna) wytwarza się połowę energii wykorzystywanej w Afryce
- elektrownia atomowa – jedyna w RPA koło Kapsztadu (Koeberg)

Apartheid – 1948 – 1991 (separacja, odrębność) –polegała na dyskryminowaniu ludność czarnej

Pytania do lekcji:

1. Opisz położenie geograficzne Afryki
2. Wyjaśnij pojęcia: wadi, katarakta, szot, przyrost naturalny, gęstość zaludnienia, rozciągłość południkowa, eksplozja demograficzna, fynbos, weld, Apartheid, obszar bezodpływowy, rów tektoniczny
3. Wskaż czynniki wpływające na klimat Afryki.
4. Co decyduje o określeniu, iż Afryka, jest najbiedniejszym kontynentem na Ziemi?
5. Co jest przyczyną problemów mieszkańców Afryki?
6. Podaj etapy pustynnienia Sahelu.
7. Z jakimi problemami borykają się mieszkańcy „Czarnej Afryki”
8. Podaj cechy środowiska przyrodniczego Egiptu (położenie, stolica, klimat sąsiedzi)
9. Wymień cechy gospodarki Egiptu
10. Wymień negatywne i pozytywne cechy budowy tamy w Asuanie.

11. Pokaż na mapie RPA (stolica, cechy środowiska przyrodniczego)

12. Podaj cechy gospodarki RPA – surowce mineralne, energetyka

Zadanie domowe:

1. Przygotuj potrawę lub strój pochodzący z Egiptu lub RPA
2. Oblicz powierzchnię pustyni, jeśli na mapie w skali 1: 200 000 stanowi prostokąt o bokach 3x5cm.

Lekcja 37, 38

Temat: Utrwalenie wiadomości – sprawdzian „Afryka”

II. AMERYKA

Lekcja 39

Temat: Od bieguna do bieguna – środowisko przyrodnicze Ameryki – mozaika społeczna.

- Powierzchnia:

- Am. Pn. – 24 mln km²
- Am. Pd. – 18 mln km²

Umowna granica – Kanał Panamski

Ameryka Środkowa: - rozciąga się od przesmyku Tehuantepec w Meksyku do Przesmyku Panamskiego oraz obejmuje archipelagi wysp: Wielki i Małe Antyle oraz Bahamy.

Ameryka Łacińska – region wyodrębniony na podstawie podobieństw kulturowo – historycznych. Obejmuje kraje położone na południe od Stanów Zjednoczonych w większości kolonizowanych przez Hiszpanów lub Portugalczyków.

Ameryka Północna

linia brzegowa bardzo dobrze rozwinięta – liczne półwyspy, wyspy, zatoki

półwyspy - Labrador,

wyspy - Grenlandia, Ziemia Baffina,

Ameryka Południowa: - linia brzegowa słabo rozwinięta

- wyspy: Ziemia Ognista,

Cechy ukształtowania – **południkowy układ form ukształtowania terenu (wynik subdukcji)**

Ameryka Północna –

- - przewaga wyżyn i gór, najwyższy szczyt – McKinley 6194 m n.p.m.
- - góry: Kordyliery

Ameryka Południowa –

- kontynent nizinny niziny: Amazonki (największa na świecie aluwialna),

- najwyższy szczyt – Aconcagua 6960 m n.p.m.
- góry – Andy (aktywne sejsmicznie)

Cechy sieci rzecznej Ameryki Północnej

- największe rzeki: Missisipi z Missouri, Mackenzie, Św. Wawrzyńca, Rio Grande
- wodospady – Niagara (rzeka św. Wawrzyńca)

Cechy sieci rzecznej Ameryki Południowej:

największe rzeki: Amazonka, La Plata, Orinoko

wodospady – Angel (972m) – najwyższy na świecie, Iguazu – największa elektrownia wodna świata

Jeziora Ameryki Północnej

głównie jeziora polodowcowe – największy system jezior na świecie – **Górne**

Jeziora Ameryki Południowej

lagunowe (dawna zatoka morska) – **Maracaibo**

tektoniczne – **Titicaca** – najwyżej na świecie położone jezioro

Rzeźba terenu Ameryk wpływa na klimat:

- południkowy układ form ukształtowania powoduje mieszanie się gorącego powietrza zwrotnikowego i suchego z nad Gór skalistych – powstają **tornado** (500km/h)
- **zimne prądy morskie** u zachodnich wybrzeży obniżają ilość opadów (Peruwiański przyczynił się do powstania **Pustyni Atakama**) a **cieple u wschodnich** wybrzeży Zatokowy, Karaibski, Brazylijski zwiększają ilość opadów

Ameryki występują we wszystkich strefach klimatycznych (duża rozciągłość południkowa)

- - równikowa – las równikowy selwas
- podrównikowy (Wyżyna Brazylijska) – sawanna - **campos**
- - zwrotnikowa
- - umiarkowany kontynentalny suchy (**preria** – Ameryka Północna, **pampa** – Ameryka Południowa)
- - umiarkowany kontynentalny chłodny – **tajga** (świerki, jodły, sosny)
- - okołobiegunowy (subpolarny) – **tundra** – mchy, porosty, krzewinki

Zagadnienia do konturówki:

AMERYKA PÓŁNOCNA

Rzeki: Św. Wawrzyńca, Missisipi, Jukon, Kolorado, Rio Grande

Krainy geograficzne: N. Atlantycka, Góry Skaliste, Apallachy, Góry Alaska, Kordyliery, Góry Brookesa, Nizina Zatokowa, Wyżyna Kolorado, Nizina Hudsona, Wielkie Równiny Prerii, Równiny Centralne, Wielka Kotlina /Wyżyna Kolumbii/

Zatoki: Alaska, Meksykańska, Kalifornijska, Hudsona, Morze Sargassowe, Karaibskie

Półwyspy: Floryda, Kalifornijski, Jukatan, Labrador

Wyspy: Haiti, Wiktorii, Kuba, Nowa Finlandia, Jamajka, Ziemia Baffina

AMERYKA POŁUDNIOWA

Rzeki: Orinoko, Amazonka, Parana, Sao Francisco

Wyspy: Falklandy, Galapagos, Ziemia Ognista, Wielkanocna

Krainy geograficzne: Nizina La Platy, Wyżyna Gujańska, Andy, Wyżyna Brazylijska, Wyżyna Patagońska, Nizina Orinoko

Współczesna ludność Ameryki tworzy mozaikę narodów, odmian człowieka, kultur i religii, która jest **efektem imigracji**.

Najgęściej zaludnione rejony to

- wschodnie wybrzeża obu Ameryk (łagodny klimat, nizinna rzeźba terenu),
- rejon Wielkich Jezior.

Najsłabiej zaludnione rejony – tereny zimne i wilgotne oraz wysokie góry

Imigracja – napływ ludności na dane terytorium

Emigracja – odpływ ludności z danego terytorium

Metys – mieszaniec białego i Indianina

Mulat – potomek osób należących do odmiany białej i czarnej

Zambos – potomkowie Indian i osób należących do odmiany czarnej

naturalni mieszkańcy Ameryki to: (Indianie, Eskimosi i Aleuci)

Różnorodność w strukturze etnicznej państw Ameryki: **Peru** (Indianie 45%, Metysi 37%, biali 15%

Argentyna – biali 97% **Brazylia** – (biali 54%, Mulaci 39%, czarni 6%) **USA** – biali 80%, czarni 13%, żółci 5%)

Tygiel kultur – mieszanie się elementów kultury rdzennej ludności, europejskich kolonizatorów i afrykańskich niewolników

- (tango argentyńskie – niewolnicy gaucho – pasterze z pampy i emigranci z Włoch i Hiszpanii)
- jazz – powstał w USA – połączenie elementów afrykańskich i europejsko – amerykańskiej

Oba kontynenty cechuje jednolitość językowa i religijna.

Przeważająca część mieszkańców posługuje się **językiem angielskim lub hiszpańskim (od Meksyku po Argentynę – wyjątek Brazylia)** a dominującą religią jest chrześcijaństwo oraz protestantyzm.

Saldo migracji – różnica między liczbą imigrantów a emigrantów [$S_m = I - E$]

Dodatnie saldo migracji mają USA i Kanada – przybywają imigranci w poszukiwaniu pracy i lepszego życia.

KONTURÓWKA OBU AMERYK

Zadanie domowe:

1. Odczytaj współrzędne geograficzne Jeziora Michigan.
2. Oblicz rozciągłość równoleżnikową między Quito a Brasilią.
3. Oblicz saldo migracji wiedząc, że liczba emigrantów wyniosła 22 tys. a liczba imigrantów 17 tys.

Pytania do lekcji:

1. Podaj powierzchnie obu Ameryk.
2. Co to jest Ameryka Łacińska?
3. Porównaj ukształtowanie powierzchni obu kontynentów.
4. Wskaż największe góry obu kontynentów i pokaż najwyższe szczyty.
5. Wyjaśnij podobieństwa w ukształtowaniu powierzchni obu kontynentów.
6. Jakie czynniki wpływają na klimat obu Ameryk?
7. Pokaż strefy klimatyczne – krajobrazowe obu Ameryk.
8. Pokaż na mapie najdłuższe rzeki i największe jeziora obu kontynentów.
9. Dlaczego współczesna ludność Ameryki stanowi mieszkankę ras?
10. Wymień znane ci mieszanki ras?
11. Co oznacza pojęcie tygiel kultur?
12. Jak oblicza się saldo migracji?

Lekcja 40

Temat: Pierwsze mocarstwo świata – USA.

USA – Waszyngton, liczba ludności 307 mln, **urbanizacja 82%**

Sąsiedzi – Kanada i Meksyk.

Najlepiej gospodarczo rozwinięte państwo świata , którego gospodarka opiera się na usługach.

Podział kraju na stany (50) – Alaska (49) i Hawaje (50) poza obszarem państwa

„Kraj krajów, naród – narodów” – kraj imigrantów, w którym mieszkają się rasy, narody, religie. Obecnie najwięcej potomków przybyszów z Europy (Brytyjczyków, Irlandczyków, Włochów, Niemców, Polaków), Latynosi 15%, Afroamerykanie 13%, Azjaci 4%, **rdzenni mieszkańcy** – Indianie, Eskimosi i Aleuci 1%

Cechy gospodarki:

- a) **bardzo wysokie PKB** 14,2 bln dolarów, (24% PŚB) – przekraczając łączny PKB Japonii, Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii
- b) **79,6% stanowią usługi** (pośrednictwo finansowe, ubezpieczenie, bankowość, transport i handel), **19% przemysł**
 - **nowoczesny przemysł:** eksport maszyn i urządzeń dla przemysłu, środków transportu i wyrobów elektronicznych
 - **bogactwo zasobów naturalnych** (węgiel kamienny, brunatny, gaz ziemny, ropa naftowa, ruda miedzi, srebro i złoto)

- **bardzo dobrze rozwinięty przemysł high – tech.** (spadek znaczenia górnictwa i hutnictwa) – Dolina Krzemowa z wieloma **technopoliami** (obszar z dużą ilością zakładów high – tech.)

Produkt światowy brutto – wartość wszystkich wytworzonych na świecie towarów usług w danym roku

Regiony gospodarcze:

- a) Wielki Obszar Przemysłowy – **od wybrzeża Atlantyku przez Apalache po Wielkie Jeziora** (węgiel, gaz, ruda żelaza) hutnictwo Cleveland, Pittsburgh, samochodowy (Detroit) i high – tech. (Boston, Nowy Jork)
- b) Region południowy (Nizina Atlantycka, Zatokowa, Wielkie Równiny) – ropa naftowa i gaz ziemny – **przemysł petrochemiczny** (Huston i Nowy Orlean), uprawa bawełny, trzciny cukrowej, ryżu
- c) Region środkowego zachodu (rolniczy) – wschodnia część Wielkich Równin i Niziny Wewnętrzne – **3/4 krajowej produkcji kukurydzy**, soja, pszenica, hodowla trzody chlewnej i bydła
- d) Zachodni region pasterski – zachodnia część Wielkich Równin, Góry Skaliste, Wyżyna kolorado – **hodowla bydła mięsnego i owiec**
- e) Region nadpacyficzny – wybrzeże Pacyfiku, Alaska – przemysł lotniczy (Seattle Portland, **high – tech.** – Kalifornia, ropa naftowa – Alaska

Spichlerz świata – (0,6%) zatrudnionych w rolnictwie, dobre gleby, warunki klimatyczne, rozległe obszary równin – największy na świecie producent soi, kukurydzy, wołowiny i mleka

Farmy – charakterystyczne prywatne gospodarstwa rolne o bardzo dużej powierzchni cechujące się wysokim poziomem mechanizacji, specjalizacją produkcji

Transport – największa na świecie sieć linii kolejowych, dróg kołowych oraz rurociągów autostrad (75 tys. km).

Urbanizacja – proces rozwoju istniejących miast przez powiększenie granic miasta, wzrost liczby ludności i rozwój nowych miast. Cecha miast – centra „City” charakteryzuje wysoka zabudowa z siedzibami giełd, banków, ludzie mieszkają na przedmieściach.

Megalopolis – silnie zurbanizowany obszar powstały z połączenia kilku aglomeracji.

Agglomeracja – zespół miejski złożony z kilku miast, z których jedno pełni funkcję dominującą.

Zadanie domowe:

1. Przygotuj na lekcję elementy kultury amerykańskiej, które przenikają do kultury polskiej.

Pytania do lekcji:

1. Podaj trzy argumenty świadczące o dominującej roli USA w gospodarce światowej.
2. Dlaczego Stany Zjednoczone nazywamy często krajem imigrantów?
3. Omów zjawisko urbanizacji w USA.
4. Pokaż główne regiony przemysłowe USA

Temat: Zielone płuca świata – Brazylia

stolica **Brasilia** (żółtoczerwone drewno),

75% ludności mieszka wzdłuż wybrzeża atlantyckiego (od Porto Alegre do Fortalezy), zamieszkanym przez potomków portugalskich, Metysów i Mulatów,

- największe państwo Ameryki Południowej najdłuższą na świecie rzeką **Amazonką**, największą na świecie niziną aluwialną, wyżyną Gujańską i Brazylijską. W zasięgu klimatu równikowego (**selva** – las równikowy), Wyżyna Brazylijska i Gujańska – klimat podrównikowy z sawanną (**campos**), na północnym wschodzie Wyżyny Brazylijskiej suchy las i krzewy – **caatinga**

Struktura zatrudnienia:

- - najważniejszą gałęzią gospodarki są **usługi 66%**,
- **rolnictwo 20%**, czołowy producent żywności na świecie (kawa, trzcina cukrowa, soja i kukurydza),
- duże znaczenie ma hodowla bydła,
- **przemysł 14%**
- -ważne bogactwa naturalne,
- przemysł górniczy i hutniczy, energetyczny, chemiczny i elektromaszynowy,

Największe zaludnienie wschodnie wybrzeże:

- - największe miasta Sao Paulo i Rio de Janeiro
- - **86% ludności żyje w miastach – efekt napływu ludzi ze wsi do miast**

Problemy wielkich miast:

- a) przeludnienie
- b) powstanie dzielnic nędzy zwanych **favelami** (brak kanalizacji, bieżącej wody, elektryczności),
- c) złe warunki higieniczne,
- d) utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej
- e) - wzrost przestępczości i patologii społecznych
- f) - problem z odpadami komunalnymi, ściekami, hałas

Interior – polityka rządu Brazylii polegająca na zachęcaniu rolników do przenoszenia się na obszar Amazonii, aby ją zagospodarować, poprzez sprzedawanie ziemi za małe pieniądze oraz chęci zmniejszenia liczby ludności miast.

Wylesianie Amazonii - konflikt między ekonomią a ekologią–

Przyczyny: hodowla bydła, uprawa soi, pozyskiwanie drewna, wydobywanie surowców mineralnych, rozwój transportu poprawa życia lokalnej społeczności, wykarczowanie 1/5 z 4,1 mln km² Amazonii

Skutki:(zagłada Indian, zmniejszenie ilości produkowanego tlenu, zwiększanie ilości CO₂, giniecie gatunków żyjących w lesie równikowym)

Pytania do lekcji:

1. Omów położenie i najważniejsze cechy Brazylii.
2. Wyjaśnij przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności Brazylii.
3. Podaj trzy przykłady problemów, z którymi borykają się mieszkańcy wielkich miast.
4. Wymień pozytywne i negatywne konsekwencje zagospodarowania Amazonii.

Zadanie domowe: .

1. Na podstawie dostępnych źródeł geograficznych opisz ciekawostkę Brazylii.
2. Uporządkuj skale od największej do najmniejszej: a) 1cm: 200km b) 1cm: 40km c) 1: 3000 d) 1: 2500

III. AUSTRALIA i OBSZARY POLARNE

Lekcja 42

Temat: Australia – kontynent na antypodach.

Położona na półkuli południowej (kontynent na antypodach – po przeciwnej stronie kuli ziemskiej), odkryta w XVII w przez Holendrów.

- najwyższy szczyt Góra Kościuszki 2228 m n.p.m. (Wielkie Góry Wododziałowe – orogeneza hercyńska)
 - kontynent **endemitów** (wynik odizolowania) – rośliny i zwierzęta niespotykane na innych kontynentach (kangury, emu, kolczatki, koale)
 - **przeważająca część w zasięgu klimatu zwrotnikowego**
 - większa część kontynentu zajęta przez półpustynie porośniętych **skrubem** (sucholubne kolczaste zarośla) i pustynie (Gibsona, Wielka Pustynia Piaszczysta, Wielka Pustynia Wiktorii, Tanami, Simsona)
 - na północy – klimat podrównikowy (z wpływami monsunowymi) – las podrównikowy i **namorzynowy (mangrowy)** – wiecznie zielony las równikowy rosnący m. in. w ujściach rzek
 - południe- klimat podzwrotnikowy
 - klimat wpływa na **niedobór wód powierzchniowych** – płyną rzeki okresowe i **epizodyczne (creeks)**
 - rzek stałych niewiele – Murray i Darling
 - występują słone jeziora – głównie na obszarach bezodpływowych – największe **Eyre**
 - występowanie ogromnych zasobów wód podziemnych w **basenach artezyjskich** – największe na terenie Wielkiego Basenu Artezyjskiego (20 tys. studni)
- najsłabiej zaludniony kontynent świata (21 mln ludzi) – gęstość zaludnienia 3 os./km²
 najgęściej zaludniony wschód i południowy wschód (warunki naturalne) – Sydney (4,3 mln), Melbourne, Brisbane, Adelaide
- urbanizacja 90%**
 rdzenni mieszkańcy **Aborygeni** – 1%

Związek Australijski – jedno z najlepiej gospodarczo rozwiniętych państw świata –

- dominacja usług oraz opartego na nowoczesnych technologiach **przemysłu przetwórczego**
- podstawą rolnictwa jest **hodowla zwierząt – 51% zajmują łąki i pastwiska**
- **chów owiec** ze względu na małe opady (2m. na świecie pod względem pogłowia, największy producent i eksporter owczej wełny)

- wschód i południowy wschód wilgotniejszy – uprawa: pszenicy, bawełny, trzciny cukrowej,
- **bogactwo surowców mineralnych** – boksyty, nikiel, diamenty, złoto, srebro, węgiel kamienny i brunatny, rudy żelaza i uranu

Oceania – archipelag wysp Oceanu Spokojnego obejmuje 7,5 tys. wysp zwykle pochodzenia wulkanicznego.

Podział: Polinezja, Mikronezja, Melanezja, Nowa Zelandia

Zadanie domowe

1. Oblicz jaka temperatura panuje na szczycie Góry Kościuszki, jeśli na wysokości 220m jest teraz +2°C
2. Odczytaj współrzędne geograficzne dowolnego obiektu na terenie Australii.

KONTURÓWKA AUSTRALII

Pytania do lekcji:

1. Pokaż na mapie: Wielka Rafa Koraliowa, Pustynia Gibsona, Półwysep Jork, Tasmania, J. Eyre, Góra Kościuszki, Wielka Pustynia Piaszczysta, Darling, Wielka Pustynia Wiktorii, Góra Strzeleckiego
2. Wyjaśnij pojęcia: skrub, creeks, endemit, las namorzynowy.
3. W jakim klimacie położona jest Australia?
4. Scharakteryzuj sieć wodną Australii – rzeki, jeziora, znaczenie basenów artezyjskich.
5. Podaj cechy gospodarki Związku Australijskiego

Lekcja 43

Temat: Lodowe pustynie

Robert Edwin Peary – amerykański zdobywca bieguna północnego (6 IV 1909)

Roald Amundsen – 14 XII 1911 – norweski zdobywca bieguna południowego

Obszary polarne obejmują:

Arktyka – obszar wodny, którego umowną granicę stanowi **równoleżnik 66°33'N** (koło podbiegunowe). Obejmuje Ocean Arktyczny z największą wyspą świata Grenlandią (pokryta lodem o pow. 1,8 mln km² i grubości 3,5 km). Surowy klimat powoduje, że większość powierzchni pokryta jest **pakiem lodowym** (wieloletni pływający lód morski). Obszary niezlodowaczone pokrywa **tundra**. W wodach: foki, wieloryby a na granicy z lądem: ptaki i niedźwiedzi polarne

Antarktyka (Biały Kontynent) – obszar wokół bieguna południowego, za umowną granicę uważa się równoleżnik 60°S. Obejmuje Antarktydę (Masyw Vinsona 5140), wody trzech oceanów i archipelagi wysp. Wody te uważa się za osobny ocean zwany Południowym lub Antarktycznym. Niemal w całości pokryta lodem. Zanotowano tu **najniższą temperaturę** stacja Wostok – (-89,2°C), bardzo silne wiatry i niska wilgotność powietrza. Przyczyna występowania nielicznych gatunków roślin i zwierząt. Miejsce występowania **bogactw złóż surowców mineralnych:** węgla kamiennego, srebra, złota, rudy miedzi, platyny, kobaltu, żelaza, uranu i tytanu, na szelfie ropy naftowej i gazu

Cechy: skrajnie niskie temperatury powietrza, niewielkie opady atmosferyczne, silne wiatry wywołujące zamiecie śnieżne, występowanie **dnia i nocy polarnej**

Pakt Antarktyczny – umowa podpisana w 1959 w Waszyngtonie stanowiąca zakaz wydobycia surowców z terenu Antarktydy, gwarantująca swobodę badań naukowych.

Zmiany w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych:

- znaczne zmniejszenie grubości i powierzchni pokryw lodowych,
- przekształcenie środowiska przyrodniczego Arktyki w wyniku wydobycia surowców, (Alaska, Syberia)
- powstanie dziury ozonowej (skutek emisji freonów i halonów do atmosfery)

Polacy w badaniach obszarów polarnych : **Antoni Dobrowolski, Henryk Arctowski**

Zadanie domowe:

1. Na jakiej wysokości góruje Słońce 22 XII w Masywie Vinsona?
2. Ile wynosi różnica czasu słonecznego między środkiem Grenlandii a Półwyspem Alaska?

Pytania do lekcji:

1. Kiedy zaczyna się dzień polarny na Antarktyce a kiedy w Arktyce?
2. Pokaż: Lodowiec Szelfowy Ronne, Archipelag Arktyczny, Morze Wedella, Masyw Vinsona, Góry Transarktyczne, Morze Wschodniosyberyjskie, Svalbard, Półwysep Antarktyczny, Lodowiec Szelfowy Rossa

Lekcja 44, 45

Temat: Utrwalenie i sprawdzian wiadomości

IV. AZJA

Lekcja 46

Temat: Azja – kontynent wielkich kontrastów.

- - pow. 44 mln km² (30% pow. lądów)
- - wyżyny i góry stanowią 2/3 kontynentu – średnia wysokość 987 m

Kontynent kontrastów:

- - znajduje się tu najwyżej na świecie położona **wyżyna Tybet**
- - przeważająca część wysp należy do największego na świecie **Archipelagu Malajskiego**
- -ląd kontrastów, tu znajdują się najwyższe góry (**Himalaje – Mount Everest 8848**)
- **największe depresje** (Morze Martwe – 408 m p.p.m.).

- - Eurazja – połączona z Europą Górami Ural, położona niemal w całości na półkuli północnej i wschodniej, jedyny kontynent położony w zlewisku wszystkich oceanów
- - tu zanotowano latem **najwyższą temp** +53,9 0C i **najniższą zimą** (Ojmijakon -710C)
- - najwyższy zanotowany opad deszczu Cerapundzi 11 tys. mm a w miejscowości Turfan w Kotlinie Turańskiej – 20 mm
- - tu występuje **największe jezioro świata** Morze Kaspijskie i jeziora słone (11 - 13%), J. Bajkał (kryptodepresja 1620m) – **najgłębsze jezioro**

Strefy klimatyczne:

- a) równikowa – Archipelag Malajski
- b) zwrotnikowy – odmiana monsunowa (S i SE) – lasy monsunowe
- c) zwrotnikowy suchy – Półwysep Arabski – pustynie
- d) umiarkowany kontynentalny suchy – Azja Środkowa – liczne pustynie Gobi, Ałszan,
- e) okołobiegunowy: krańce Azji – pokryte tundrą

Wody powierzchniowe:

- promienisty układ sieci rzecznej – związany z ukształtowaniem powierzchni
- obszary bezodpływowe w środku kraju (Syr - daria, Amu – daria kończą bieg w Jeziorze Aralskim)
- gęsta sieć rzeczna związana z klimatem – Jangcy, Huang – He, Ganges z Brahmaputrą, Mekong, na północy – Ob. Z Irtyszem, Jenisej

Jezioro Aralskie – grozi mu wyschnięcie z powodu wykorzystywania Amu – dari i Syr – dari do nawadniania. To powoduje zmniejszanie powierzchni

Obszary o dużej gęstości zaludnienia: Nizina Chińska, Mandzurska, Nizina Indusu, Gangesu, Mezopotamska, Półwysep Malajski

Azjatyckie cywilizacje – rozwój zawdzięczają korzystnym warunkom dla rozwoju rolnictwa i osadnictwa

- a) sumeryjska – Nizina Mezopotamska (dolina rzek Eufrat i Tygrys) ,
- b) indyjska – Nizina Indus (dolina rzeki Indus)
- c) chińska – Nizina Chińska (dolina rzek: Huang He oraz Jangcy)

Zadanie domowe:

1. Oblicz współczynnik przyrostu naturalnego dla Polski (38 641 tys.) – urodzenia 368 tys., a zgonu 363 tys.
2. Oblicz gęstość zaludnienia dla Indii – liczba mieszkańców 1 065 mln, powierzchnia 3 287 300 km²

KONTURÓWKA AZJI

Rzeki:

Jangcy, Mekong, Huanghe, Indus Lena, Eufrat, Ganges, Syr – Daria Jenisej, Tygrys

Wyspy:

Sachalin, Hokkaido Cejlon, Cypr, Jawa, Nowosyberyjskie, Luzon, Tajwan, Honsiu, Borneo

Jeziora:

Aralskie Kaspijskie, Bałchasz, Bajkał

Morza:

Łaptiewów, Ochockie, Czerwone, Japońskie, Arabskie, Czarne, Egejskie, Zatoka Bengalska, Wschodniochińskie, Beringa

Krainy geograficzne:

Nizina Gangesu, Nizina Indusu, Nizina Turańska, Kaukaz, Nizina Zachodniosyberyjska, Wyżyna Środkowsyberyjska, Wielki Nefud, Himalaje, Pustynia Gobi, Nizina Chińska

Półwyspy:

Jamał, Kamczatka, Arabski, Malajski, Azja Mniejsza, Tajmyr, Indyjski, Koreański

Cieśniny:

Beringa, Bosfor, Malakka, Karskie Wrota, Dardanele, Ormuz

Lekcja 47

Temat: Chiny – najludniejszy kraj świata - w rytmie monsunu

- a) stolica Pekin, liczba ludności
- b) 1, 3 mld – **najludniejsze państwo świata**-(20% ludności świata)

Lata 70 XX w. – **program kontroli urodzeń** – zasada jednego dziecka w rodzinie celem ograniczenia przyrostu naturalnego – na wsi dwoje pod warunkiem, że pierwsza urodzi się dziewczynka – przywileje: większe mieszkanie, dodatkowy urlop, darmowa edukacja dziecka. W 2007 r. (przyrost naturalny **5‰**), zachwianie równowagi płci – **przewaga mężczyzn**

Warunki naturalne wpływają na nierównomierne rozmieszczenie ludności (**95% na wschodzie kraju**) – Nizina Chińska 500 os./km², Mandżurska – obszary nizinne, dobre gleby, klimat monsunowy i umiarkowany, **najslabiej zaludnione**: Wyżyna Tybetańska, Kotlina Kaszgarska, Turańska, Dżungarska – pustynie i półpustynie

Państwo o wysokim tempie wzrostu gospodarczego (10% rocznie)

- c) wzrost wartości chińskiego eksportu nad importem – **dzięki napływowi zagranicznych inwestycji, niskim kosztom pracy, coraz wyższa jakość towarów**
- d) bogactwo surowców mineralnych: węgla kamiennego, rud wolframu, żelaza, cynku, ropa naftowa
- e) dobrze rozwinięty przemysł high – tech., produkcja ubrań, zabawek, rowerów, telewizorów, komputerów i telefonów komórkowych
- f) rozwój przemysłu przyczyną gwałtownej migracji ludności ze wsi do miast : **Szanghaj** (15mln), Pekin (11mln), Guangdong – **urbanizacja 42%**

Rolnictwo głównym źródłem utrzymania (43%) ludności

- g) uprawy: ryż, pszenica, kukurydza, soja, bataty oraz ziemniaki
- h) rośliny przemysłowe: bawełna, rzepak, trzcina cukrowa, tytoń i herbata

- i) hodowla bydła, owiec, kóz, koni – na zachodzie, trzodę chlewną w całym kraju

Monsun – wiatr sezonowy wiejący między lądem a oceanem zmieniający kierunek latem i zimą w wyniku zmiany ciśnienia spowodowanego różnym stopniem nagrzania. „Tragarz deszczu lub wiatr głodowy”

Wyznacza dwufazowy rytm upraw ryżu

- a) **letni** – z morza na ląd - intensywne prace polowe, wysiew ryżu, kiełkowanie i wzrost, czerwiec na zaoranie zalane pola wysadza się wyhodowane sadzonki – jest przyczyną niedożywienia lub głodu bądź katastrofalnych powodzi.
- b) **zimowy** – z lądu w kierunku oceanu ,od listopada do lutego – wtedy wysadza się np. fasolę – nie potrzeba nawadniania. Jest przyczyną **susz**

Ryż – zboże strefy monsunowej, najważniejsza roślina żywieniowa w Azji Południowej i Południowo – Wschodniej.

- a) ryż mokry – **padri** (25 – 30⁰C), roślina wodolubna, uprawiana na nizinach i w dolinach rzek
- b) ryż suchy – górski – mniejsze wymagania, uprawa na obszarach wyżynnych

Kultura ryżu – polega na stosowaniu upraw wielu odmian tego zboża w zależności od warunków klimatycznych i ukształtowania (**przykłady**: święto pługa – Tajlandia, podstawa większości potraw azjatyckiej kuchni, słoma ryżowa stosowana do wyrobu mat, obuwia, wyrobu papieru)

Tarasy – schody budowane na stokach górskich umożliwiające nawadnianie pól ryżowych

Beri – beri – choroba wywołana niedoborem witaminy B1 wiązana z dietą opartą wyłącznie na oczyszczonym białym ryżu.

Zadanie domowe:

1. Ile w przybliżeniu wynosi różnica czasu słonecznego między wschodnimi i zachodnimi Chinami?
2. Oblicz rozciągłość południkową między Guangdong a Szanghajem.

Pytania do lekcji:

1. Opisz położenie geograficzne i cechy Chin.
2. Podaj przyczynę i skutki programu kontroli urodzeń wprowadzonego w Chinach.
3. Wyjaśnij, dlaczego mimo spadającej wartości współczynnika przyrostu naturalnego liczba ludności Chin wzrasta.
4. Dlaczego Wschodnia część Chin jest gęściej zaludniona niż zachodnia?
5. Które czynniki decydują o dynamicznym rozwoju gospodarczym Chin?
6. Opisz schemat powstawania monsunu i jego skutków.
7. Wykaż związek między cechami klimatu monsunowego, a rocznym rytmem upraw ryżu w Azji Południowej i Południowo – Wschodniej.
8. Podaj dwa przykłady przejawiania się kultury ryżu w monsunowej Azji.

Temat: Japonia – kraj kwitnącej gospodarki.

Nippon -, stolica Tokio, , urbanizacja 66%

- a) „Kraj Kwitnącej Wiśni”, „Wschodzącego Słońca”
- b) - położony na 4 tys. wysepek – największe: Honsiu, Hokkaido, Kiusiu, Sikoku (stanowią 98% pow. państwa) – konieczność budowy mostów, tuneli podmorskich – najdłuższy tunel na świecie (z Honsiu na Hokkaido – **Seikan 54km**)
- c) - dominacja wyżyn i gór – konieczność osuszania zabagnionych dolin, tarasowania stoków, budowa sztucznych wysp aby zwiększyć powierzchnie upraw i pod zabudowę
- d) - położone w strefach klimatu: umiarkowanego, podzwrotnikowego i zwrotnikowego
- e) - lasy zajmują 66% kraju
- f) - druga po USA potęga gospodarcza świata
- g) - **częste trzęsienia ziemi** – skutek subdukcji (podsuwanie się płyty oceanicznej - pacyficznej pod kontynentalną), - nowoczesne technologie w budownictwie
- h) **tsunami** – fale morskie wywołane podmorskimi trzęsieniami ziemi, **tajfuny** – cyklony tropikalne w czasie zmiany kierunku monsunów na przełomie sierpnia i września

Rozwój gospodarczy (60% pracowało w rolnictwie) po II wojnie światowej dzięki

- - **pomocy finansowej i inwestycjom Stanów Zjednoczonych**,
- - **tradycyjnego systemu wartości Japończyków** (pracowitość, zaangażowanie w wypełnianie powierzonych obowiązków, duma za rezultaty pracy),
- - **dużym nakłady finansowe na oświatę i badania naukowe** – wykwalifikowana kadra, nowoczesne technologie

- - dominacja **usług 72%**
- - występuje **niewiele surowców mineralnych** (import: ropy naftowej, węgla kamiennego i rud metali)
- - czołowe miejsce w świecie w wytwarzaniu: stali, aluminium, ołowiu, cynku, miedzi rafinowanej i energii elektrycznej
- - należy do największych producentów samochodów i statków
- - **istota gospodarki** – zakup surowców w krajach biednych, wytworzeniu produktów zaawansowanych technologicznie i ich eksporcie
- - import i eksport towarów drogą morską – wyspiarskie położenie: Chiba, Nagoja, Jokohama – największe porty

Grunty orne 11% powierzchni (zaspokaja 3/4), wysokie plony dzięki: **wysoki poziom mechanizacji, powszechne stosowanie nawozów sztucznych, nawadnianie pól** – uprawa (pszenicy, ryżu, herbaty i warzyw i owoców).

Podstawą wyżywienia obok ryżu są ryby (połowy 3mln t).

Marikultura – hodowla ryb, skorupiaków, mięczaków i wodorostów w wodach przybrzeżnych.

Megalopolis Nippon – najsilniej zurbanizowany region świata (Tokio, Jokohama, Osaka, Kobe, Kioto, Nagoja)

- **kryzys demograficzny** – 25 tys. osób w wieku 100 lat, rośnie udział osób starszych w społeczeństwie, rośnie długość życia, spadek liczby urodzeń – (jeden na pięciu Japończyków ma powyżej 65 lat)

Zadanie:

1. Jaką metodę wykorzystano do przedstawienia gęstości zaludnienia Japonii, rozmieszczenia koncernów samochodowych?
2. Na jakiej wysokości góruje Słońce w Tokio 22 XII?

Pytania do lekcji:

1. Opisz położenie geograficznego i cechy Japonii?
2. Podaj przykłady cech środowiska naturalnego Japonii, które utrudniają działalność człowieka
3. Wymień czynniki gospodarcze i społeczno – kulturowe, które wpłynęły na rozwój gospodarczy Japonii.
4. Podaj cechy japońskiej gospodarki.
5. Omów rozmieszczenie ludności Japonii
6. Co wpływa na wysokie plony japońskiego rolnictwa?

Lekcja 49

Temat: Indie – państwo bogaczy i nędzarzy.

, stolica Nowe Delhi, liczba ludności 1,2 mld, , urbanizacja 29%,
podział na **kasty** – zamknięte grupy społeczne, każda ma przypisane miejsce w hierarchii, członkowie mogą wykonywać jedynie określone zawody

- a) leży w południowej Azji
- b) drugie co do wielkości państwo Azji
- c) - Półwysep Indyjski, wyżyna Dekan ograniczona Ghatami Wschodnimi i Zachodnimi, Nizina Gangesu i Indusu, Himalaje i Karakorum (Czogori – K2)
- d) - większość w klimacie zwrotnikowym monsunowym – cechą jest wysoka temperatura cały rok

1948 po 200 latach rządów Brytyjczyków – Indie ogłaszają niepodległość,

- **eksplozja demograficzna** w latach 60 i 70 XX w -1,16 mld osób

- wysoki współczynnik przyrostu naturalnego 15,5‰ (podejmowanie działań celem ograniczenia – nagradzanie finansowe bezdzietnych małżeństw)

Problemy wynikające ze stale rosnącej liczby ludności:

- a) niemożność zaspokojenia potrzeb żywnościowych mieszkańców – zapoczątkowana w latach 60 XX w. „**zielona rewolucja**” –wprowadzono nowe odmiany ryżu i pszenicy, co doprowadziło do wzrostu produkcji rolnej a nawet eksportu żywności
- b) **migracja ludności ze wsi do miast**, - największe: **Mumbaj** (19mln), Delhi (15,9 mln), Kalkuta (14,8), Madras

- c) powstania w miastach dzielnic nędzy **slumsów** - (jhuggies i bustes)
- d) **60% ludności pracuje w rolnictwie**, przewaga małych gospodarstw o powierzchni poniżej 1 ha (61%) – uprawy: **ryżu, pszenicy, proso, sorgo, kukurydza – herbata**
- e) **bydło – 2 miejsce na świecie** pod względem pogłowia po Brazylii – niespożywane zabrania religia **hinduizm**
- f) **rozdrabnianie gospodarstw rolnych, prymitywne metody upraw**
- g) lata 90 XX w. –rozwój przemysłu, dzięki **bogatym złożom surowców mineralnych** – węgiel kamienny, boksyty, rudy żelaza, manganu i chromu – przemysł hutniczy, maszynowy, chemiczny, włókiennictwo

Kontrasty Indii:

- a) prymitywne rolnictwo sąsiaduje z przemysłem wysokich technologii
- b) 30% ludności to analfabeci, z drugiej strony wielu laureatów nagrody Nobla
- c) wielu milionerów mieszka obok biedaków żyjących w dzielnicach nędzy
- d) podział ludności na **kasty**

Przeznaczeniu znacznych środków finansowych na edukację i rozwój badań naukowych

- wzrost inżynierów i informatyków, tanie koszty pracy,
- lokalizowanie centrów badawczych,
- rozwój przemysłu high – tech. – **Silikon Plateau** w mieście **Bangalur**, - (**zacfane, oparte na prymitywnych metodach upraw rolnictwo**)
- rozwój usług dzięki językowi angielskiemu, wysoko wykwalifikowanej kadrze, niskim kosztom pracy – rozwój firm konsultingowych, finansowych, projektowanie architektoniczne

Zadanie domowe:

1. Ile wynosi wysokość względna i bezwzględna: podnóże 4264, szczyt 8848 m
2. Do jakiego rodzaju map zaliczysz: Azja – wyznania, Beskid Wyspowy 1: 15 000

Pytania do lekcji:

1. Opisz położenie i ogólne cechy Indii.
2. Podaj dwa przykłady wpływu hinduizmu na życie i działalność mieszkańców Indii.
3. Wyjaśnij przyczyny dynamicznego rozwoju wysokiej technologii w Indiach.
4. Wskaż, posługując się dwoma przykładami, że Indie są krajem kontrastów społecznych i gospodarczych

Lekcja 50

Temat: Czarne złoto Bliskiego Wschodu.

Bliski Wschód – region leżący na pograniczu Azji, Afryki i Europy – obejmuje: od Egiptu, państwa Półwyspu Arabskiego (**Arabia Saudyjska, Oman, Kuwejt, Izrael, Jordania, Syria, ZEA, Liban**) oraz Iran..

Większość w klimacie zwrotnikowym suchym (pustynie i półpustynie), rozwinięte pasterstwo koczownicze.

Wyznawcy **islam** – zakaz spożywania wieprzowiny, nie uprawianie winorośli na wino, ślepe posłuszeństwo – żona mężowi, dzieci – rodzicom, obowiązek odbycia pielgrzymki do Mekki, 5 razy dziennie modlitwa

Ropa – skała osadowa pochodzenia organicznego powstała ze szczątków organizmów w płytkim i ciepłym morzu, przekształconych pod wpływem wysokiego ciśnienia i braku tlenu, Ponad 60% (1/3) zasobów znajduje się w regionie Zatoki Perskiej – Arabia Saudyjska, Iran, Irak, Kuwejt, Zjednoczone Emiraty Arabskie

OPEC – organizacja państw eksportujących ropę naftową – skupia największych eksporterów ropy, mających wpływ na ceny ropy.

Eksport ropy naftowej przyczynił się do:

- - postępu gospodarczego regionu
- - rozwoju przemysłu przetwórczego (petrochemicznego)
- - rozwoju miast, portów lotniczych i autostrad,
- - budowa studni głębinowych, odsalarni wody morskiej, systemów nawadniających
- - rozwoju szkolnictwa

Izrael – państwo nieposiadające złóż ropy naftowej, wysoki poziom rozwoju gospodarczego dzięki:

- - bardzo dobremu zapleczu naukowo – badawczemu,
- - pomocy finansowej Stanów Zjednoczonych
- - rozwój przemysłu high – tech., turystyki i rolnictwa

Ataki terrorystyczne, konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie są wpływają na ceny ropy naftowej. **Aby uniezależnić gospodarkę od wydobycia ropy** (zasoby kończą się - Katar, Bahrajn) – kładzie się nacisk na **rozwój turystyki i usług finansowo - bankowych**

Zadanie domowe:

1. Oblicz współczynnik przyrostu naturalnego wiedząc, że urodzenia 10 tys., zgony 8 tys. liczba ludności 9 mln
2. Oblicz gęstość zaludnienia wiedząc, że liczba ludności wynosi 12 mln, powierzchnia 17 tys. km²

Lekcja 51, 52

Temat: Podsumowanie wiadomości – sprawdzian

V. EUROPA

Lekcja 53

Temat: Środowisko przyrodnicze Starego Kontynentu.

Skrajne punkty kontynentu:

- Przylądek Roca
- Ujście rzeki Bajdaraty
- Przylądek Maraqoui
- Przylądek Nordkyn (Północny)

Cechy położenia:

- Powierzchnia 10,5 mln km² – „Stary Kontynent”
- Położony w większości na półkuli północnej i wschodniej, graniczy z Afryką i Azją
- - dobrze rozwinięta linia brzegowa – półwyspy i wyspy stanowią 30% powierzchni
- **Półwyspy: Skandynawski, Iberyjski,**
- **Wyspy: Wielka Brytania, Irlandia**
- Kontynent nizinny – 74%, (3/ 4) – Nizina Wschodnioeuropejska, Czarnomorska, Węgierska, Padańska
- **Najwyższy szczyt – Mont Blanc** 4807, Depresja Morza Kaspijskiego – 28m p.p.m.
- **Najdłuższe rzeki Wołga, Dunaj** – gęsta sieć rzeczna z powodu klimatu
- **Największe jeziora – Ładoga, Onega, najgłębsze – Como** 410m – dużo jezior pochodzenia polodowcowego tworzące **pojezierza**

Cecha ukształtowania – pasowy (równoleżnikowy) układ form ukształtowania powierzchni:

Niziny- położone na platformie prekambryjskiej – przykryte osadami polodowcowymi,

Góry

- orogenezy kaledońskiej – Skandynawskie
- orogeneza Hercyńska – Harz, Sudety, Wogezy
- orogeneza alpejska - Alpy, Karpaty, Pireneje, Apeniny, Góry Dynarskie

Czynniki wpływające na klimat Europy:

- - położenie między O. Atlantyckim a obszarem lądowym Azji,
- - ukształtowanie rzeźby terenu,
- - **oddziaływanie prądów morskich – ciepły Norweski i Północnoatlantycki** powoduje, że wody Morza Norweskiego nie zamarzają, zwiększają ilość opadów

Im dalej od Oceanu rośnie temperatura lipca i maleje temperatura stycznia (wzrost amplitudy)

- a) **podzwrotnikowy** – południe (**makia**, pinie, cedry, dąb korkowy)
- b) umiarkowany – las liściasty, mieszany, tajga i step
- c) **podbiegunowy** – północ - **tundra**

Upadek komunizmu był przyczyną nowego podziału politycznego Europy i uzyskania suwerenności przez nowe państwa. Obecnie 45 państw

Suwerenność – zdolność danego państwa do podejmowania niezależnych decyzji w stosunkach z innymi krajami i organizacjami międzynarodowymi.

Rozpad ZSRR – powstały: Rosja, Litwa, Estonia, Łotwa, Ukraina, Białoruś, Mołdawia

Rozpad Czechosłowacji – na: Czechy i Słowacja

Rozpad Jugosławii – Serbia, Czarnogóra, Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Macedonia

Terytoria zależne – obszary znajdujące się poza granicami państw np. Grenlandia – Danii, Gujana Francuska – Francji

Największe państwa: Rosja 17 mln km², Ukraina, Francja

Najmniejsze państwa: Watykan 0,4 km², Monako, San Marino

Kosowo – najmłodsze państwo Europy (17 II 2008r.)

Unia Europejska – należy 27 państw, zadaniem jest współpraca w ramach wspólnej polityki gospodarczej, zagranicznej, policyjno – sądowniczej, wprowadzenie wspólnej waluty – euro, zniesienie granic (nie należą Norwegia, Szwajcaria, Islandia, była Jugosławia)

Zadanie:

1. Wklej notkę prasową o wybranym państwie europejskim.
2. Oblicz różnicę czasu między wschodnim i zachodnim krańcem Europy.
3. Na jakiej wysokości góruje Słońce 21 III w dowolnym mieście Europy?
4. Podaj współrzędne geograficzne trzech wybranych obiektów Europy.

Konturówka Europy – podział polityczny

Morza: Egejskie, Białe, Barentsa, Adriatyckie, Liguryjskie

Półwyspy: Apeniński, Krym, Jutlandzki, Iberyjski,

Cieśniny: Mesyńska, Bosfor, Kattegat, Kaletańska

Góry: Pireneje, Karpaty, Dynarskie, Skandynawskie, Betyckie

Rzeki: Pad, Ren, Loara, Tag, Dniepr, Dunaj, Wołga, Ren

Zatoki: Dardanele, Botnicka, Fińska, Biskajska,

Wspiry: Kreta, Gotlandia, Sardynia, Majorka,

Lekcja 54

Temat: Europa się starzeje – ludność i urbanizacja.

Liczba ludności Europy **731 mln** .

W latach 2000 – 2007 przybyło tylko 3 mln osób (4‰) – w Afryce w tym czasie 150‰. – obserwuje się zjawisko **starzenia społeczeństwa** (przewaga ludzi starszych w ogólnej liczbie ludności danego państwa)

Przyczyny starzenia się społeczeństwa:

- a) - niski przyrost naturalny, (w większości krajów przyrost naturalny wynosi 0‰ lub jest ujemny) – obecnie Europa Środkowa i Wschodnia – spowodowany pogarszaniem się sytuacji ekonomicznej, **nieodpowiedniej polityki prorodzinnej**)
- b) - zakładanie rodzin w coraz starszym wieku,
- c) - chęć zdobycia wykształcenia, wysokiej pozycji zawodowej
- d) wzrost liczby osób mających powyżej 65 lat (dzięki wysokiemu poziomowi rozwoju społ. – gospod.)
- e) - upowszechnienie modelu rodziny **2+1**
- f) - wzrost średniej długości trwania życia 68,3% (15 – 64 lat) 16,7%(>65 roku) –

Przyczyny wzrostu średniej długości życia:

- wysokiemu poziomowi opieki zdrowotnej,
- - dostępowi do usług poprzez powszechne ubezpieczenia zdrowotne,
- wysokiemu poziomowi świadomości zagrożeń życia i zdrowia
- odpowiednim warunkom pracy,
- - dobremu stanowi środowiska przyrodniczego

Konsekwencje starzenia się ludności Europy:

- a) spowolnienie rozwoju gospodarczego kontynentu – wynik spadku ludności w wieku produkcyjnym, (pracujących i płacących podatki),
- b) wzrost osób korzystających ze świadczeń emerytalnych,
- c) wzrost wydatków na służbę zdrowia
- d) brak rąk do pracy i konieczność zatrudniania obcokrajowców

Ludność Europy należy do białej odmiany człowieka, a różnice w wyglądzie wynikają z warunków klimatycznych.. W niektórych państwach żyją przedstawiciele co najmniej dwóch narodów.

Belgia – Flamandowie i Walonowie

Wielka Brytania – Szkoci, Walijszczyki, Anglicy

Języki urzędowe w Europie wywodzą się z rodziny języków

indoeuropejskich (**romańskie** – francuski, włoski, hiszpański, **germańskie** – niemiecki, angielski, szwedzki, **słowiańskie** – polski, rosyjski, bułgarski)

uralskich – węgierski, fiński i estoński.

W niektórych państwach obowiązuje więcej niż jeden język:

Szwajcaria – francuski, niemiecki, włoski, retoromański

Belgia – francuski, niemiecki, flamandzki

Zróżnicowanie religijne:

- a) Chrześcijaństwo (najwięcej wyznawców) – katolicy 40%, prawosławni (Rosja) i protestanci
- b) Islam (Bośnia i Hercegowina, Macedonia, Francja, Wielka Brytania), buddyzm, hinduizm, judaizm

Różnice kulturowe – **wynikają z podziału chrześcijaństwa, wpływu jednego państwa na inne (etykieta, moda, sztuka – Francja)**

dotyczą religii, zwyczajów sztuki i architektury –

Różnice kulturowe (**wielokulturowość**) są przyczyną **konfliktów** – Bałkany 1992 – 1995

Urbanizacja – 76% - kontynent silnie zurbanizowany (3/4 mieszkańców mieszka w miastach)

Największe aglomeracje:

Moskwy (10,4), Paryża (9,9), Londynu (8,5) i Madrytu

Zadanie domowe:

1. Oblicz saldo migracji: emigranci 26 tys., imigranci 8 tys.
2. Oblicz współczynnik przyrostu naturalnego: urodzenia 268 tys. zgony 363 tys., liczba ludności 38 641 tys.
3. Oblicz średnią gęstość zaludnienia: powierzchni 9,97 mln km², liczba ludności 32 mln

Pytania do lekcji:

1. Ile wynosi liczba ludności Europy?
2. Podaj przyczyny starzenia się społeczeństw.
3. Wymień konsekwencje starzenia się ludności Europy.
4. Wymień czynniki wpływające na klimat Europy.
5. Jaka roślinność porasta północne krańce Europy, a jaka południowe?
6. Wymień państwa powstałe po rozpadzie ZSRR.
7. Wymień nazwę największego, najmniejszego i najmłodszego państwa Europy.
8. Omów zmiany, jakie zaszły na mapie politycznej Europy na przełomie XX i XXI wieku.
9. Wyjaśnij, co to jest zróżnicowanie kulturowe?
10. Podaj nazwy krajów, w których obowiązuje więcej niż jeden język urzędowy.
11. Wymień języki Europy i podaj do jakiej rodziny języków należą?
12. Omów zróżnicowanie religijne Europy.
13. Wymień i pokaż największe miasta Europy.

Lekcja 55

Temat: Surowe środowisko Europy Północnej.

Państwa skandynawskie – Szwecja, Norwegia, Finlandia, Dania i Islandia –

Dzięki czystemu środowisku, diecie opartej na spożywaniu ryb należą do najdłużej żyjących na świecie nacji (wysoki poziom opieki zdrowotnej i socjalnej, znaczne nakłady na ochronę zdrowia i edukację). Państwa te

charakteryzują się wysokim wskaźnikiem HDI. Gęstość zaludnienia jest niewielka a rozmieszczenie ludności nierównomierne.

Energetyka – **źródła alternatywne(czyste) - odnawialne**

Energia wytwarzana jest w elektrowniach wiatrowych (Dania 19%) i wodnych (Norwegia, Islandia i Szwecja), elektrownie geotermalne – Islandia (wykorzystanie gorących wód podziemnych)

Niesprzyjające dla działalności człowieka warunki przyrodnicze:

- a) położenie w zasięgu klimatu okołobiegunowego i umiarkowanego chłodnego, - niskie temperatury, krótkie i chłodne lato, noc polarna – łagodzone przez wpływy ciepłych prądów morskich (Północnoatlantyckiego i Norweskiego) – podwyższają temp.. drogi morskie do portów poza kołem podbiegunowym nie zamarzają
 - typowa roślinność: tundra i tajga
 - krótki okres wegetacji – (ilość dni w ciągu roku z temperaturą odpowiednią do wzrostu roślin)

- b) górzyste ukształtowanie znacznej powierzchni tego regionu (G. Skandynawskie)
 - - liczne lodowce górskie,
 - - strome zachodnie wybrzeże fiordowe
 - - liczne i zasobne w wodę rzeki
 - - dzięki zastosowaniu specjalnych rozwiązań sieć drogowa bardzo dobrze rozwinięta – długie mosty i podmorskie tunele

Na nielicznych obszarach nizinnych prowadzi się działalność rolniczą: uprawa jęczmienia i owsa. Ważną rolę odgrywa specjalne doświetlanie i ogrzewanie w szklarniach (pomidory, sałata, ogórki i kwiaty)

Pszenica i buraki cukrowe – południowe krańce Szwecji i Danii.

Znaczenie odgrywa hodowla bydła i reniferów (północ) – **Lapończycy**.

Sprzyjające działalności człowieka:

- a) **położenie na wyspach i półwyspach** – morze podstawą gospodarki, dzięki zasobnym łowisko – wpływ na rozwój rybołówstwa, rozwój transportu morskiego, połączeń promowych, przemysłu stoczniowego
- b) występowanie bogactw naturalnych:
 - - surowce mineralne – ropa naftowa i gaz ziemny – szelf Morza Północnego – Norwegia
 - - ruda żelaza – Szwecja – Kiruna i Gällivare
 - - dobrze rozwinięty przemysł wysokich technologii – fińska Nokia, szwedzki Ericsson połączony z japońskim Sony,
 - produkcja samochodów – Volvo, Saab, Scania
 - największy udział w tworzeniu PKB mają: **transport, finanse, handel i turystyka**
 - duże obszary leśne – podstawą rozwoju przemysłu meblarskiego i celulozowo - papierniczego

Zadanie domowe:

1. Określ współrzędne geograficzne – dwóch wybranych miast skandynawskich.
2. Określ rozciągłość południkową między tymi miastami.

Pytania do lekcji:

1. Co to są państwa skandynawskie i czym się charakteryzują?
2. Wymień czynniki niesprzyjające działalności człowieka na północy Europy.
3. Wymień czynniki sprzyjające działalności człowieka na północy kontynentu.
4. Korzystając z map porównaj cechy środowiska przyrodniczego Norwegii i Finlandii.

Lekcja 56

Temat: Gospodarka w cieniu Alp.

Alpy – górotwór z orogenezy alpejskiej – najwyższy szczyt Mont Blanc 4087 (Francja)

Kraje alpejskie – Austria, Szwajcaria, Liechtenstein, Francja, Włochy, Niemcy, Słowenia – położone na terenie Alp. Gęstość zaludnienia nierównomierna – najwięcej w dolinach. **Górale** – grupa etniczna mająca własną kulturę, ubiór, zwyczaje oraz gwarę

Piętrowość klimatyczno – roślinna – zjawisko spadku temperatury z wysokością i zmianą roślinności: Opady od 600 – 4 tys. mm, temperatura zależy od ekspozycji stoku. Granica wiecznego śniegu – 2500m. Lodowce dają początek rzekom – Ren, Rodan, Pad

- a) pogórza – pola uprawne
- b) leśne – las mieszany (regiel dolny), wyżej iglasty – regiel górny
- c) subalpejskie- krzewiasta sosna – kosodrzewina
- d) alpejskie – hale- górskie łąki, trawy i zioła – dzwonek alpejski
- e) niwalne – uboga roślinność: mchy i porosty, przez cały rok śnieg i lodowce

Gospodarowanie:

- - surowy klimat słabe gleby, strome stoki – utrudniają rozwój rolnictwa – uprawa owsa i ziemniaków,
- duży udział łąk i pastwisk
- hodowla zwierząt - kozy, owce , bydło – z mleka sery i czekolada
- rozwój **hydroenergetyki** – dzięki dużym spadkom rzek (Austria – 70% energii)
- niewielkie złoża surowców mineralnych
- rozwój **przemysłu farmaceutycznego i precyzyjnego** – nie wymagają surowców
- dynamiczny rozwój turystyki – wspinaczka wysokogórska (Eiger, Matterhorn), zabytkowe miasta – Wiedeń, Lozanna, Genewa
- bankowość i ubezpieczenia – **usługi finansowe** - Szwajcaria

Pytania do lekcji:

1. Podaj charakterystyczne cechy środowiska przyrodniczego krajów alpejskich.
2. Wykaż wpływ Alp na dwa wybrane działy gospodarki krajów alpejskich.
3. Wyjaśnij, w jaki sposób występowanie wysokich gór wpływa na rozmieszczenie ludności w krajach alpejskich.

Lekcja 57

Temat: Turystyczne bogactwo Europy Południowej.

Kraje Europy Południowej – Portugalia, Hiszpania, Włochy, Słowenia, Chorwacja, Czarnogóra, Grecja, Malta.

Te, które mają bezpośredni dostęp do Morza Śródziemnego nazywamy krajami śródziemnomorskimi.

Walory turystyczne krajów Europy Południowej

1. - **Walory przyrodnicze** –
 - a) wybrzeża z urwistymi brzegami, liczne zatoki, piaszczyste plaże,
 - b) wyspy: Bалеary, Sycylia, Sardynia, Malta,
 - c) wulkany: Etna, Stromboli
 - d) młode góry – Alpy, Pireneje, Apeniny, Góry Betyckie i Dynarskie, występowanie form krasu powierzchniowego i podziemnego
 - e) klimat podzwrotnikowy – gorące suche lato i ciepła deszczowa zima

2. Wyjątkowe **walory kulturowe**
 - a. - pozostałość po starożytnych cywilizacjach greckiej i rzymskiej
 - b. Zabytki z okresu średniowiecza i renesansu – dzieła Leonarda da Vinci, Michała Anioła – Florencja, Wenecja, Rzym
 - c. Ważne miejsca kultu religijnego – Watykan, Lourdes, Medziugorie
 - d. - zabytki z różnych wieków – Dubrownik, Split, Korfu – wpisane na listę UNESCO
 - e. - imprezy kulturalne – festiwale, koncerty, pokazy tańców regionalnych

3. **Rozwinięta infrastruktura turystyczna**
 - a. Bogata i zróżnicowana baza noclegowo – gastronomiczna,
 - b. Rozbudowana sieć komunikacyjna
 - c. Liczne obiekty towarzyszące – parki rozrywki, zespoły wyciągów narciarskich, dobrze zaopatrzone sklepy.

Turystyka stanowi ważne źródło dochodów: Monako, Malta, San Marino, Chorwacja

Najchętniej odwiedzane kraje: Francja, Hiszpania, Włochy.

Pytania do lekcji:

1. Wymień walory turystyczne Europy Południowej.
2. Porównaj klimat śródziemnomorski z klimatem swojego regionu.

Zadanie:

1. Wykonaj folder zachęcający do odwiedzenia któregoś z krajów śródziemnomorskich.
2. Oblicz średnią i amplitudę temperatury: $3^{00} : (4^0C)$, $8^{00} : (7^0C)$, $13^{00} : (16^0C)$, $18^{00} : (3^0C)$, $23^{00} : (-2^0C)$

Lekcja 58

Temat: Francja – rolnictwo XXI wieku.

Państwo w Europie Zachodniej z terytoriami zależnymi (Gwadelupa, Martynika, Reunion, Gujana Francuska, Polinezja Francuska) – dobre warunki przyrodnicze, wysoki poziom rozwoju gospodarczego jest przyczyną napływu imigrantów – wyznawców islamu – to przyczyna wysokiego przyrostu naturalnego. Wizytówka: sery: brie, camembert, rokfor, wina: bordo, burgund, kuchnia francuska: ślimaki, perfumy: kolej TGV (320 km/h) – z Paryża promieniście, ze stolicami Belgii, Holandii, Eurotunelem z Londynem, samoloty: Airbus, Mirage
Stolica: Paryż

Urbanizacja 77%

Użytki rolne – 54% powierzchni

Cechy środowiska przyrodniczego sprzyjające rozwojowi rolnictwa:

- położenie między Morzem Śródziemnym a Morzem Północnym,
- ukształtowanie powierzchni – 80% pow. nie przekracza 500 m – Basen Paryski i Akwitański
- warunki klimatyczne, - większa część państwa w klimacie umiarkowanym morskim – uprawa zbóż, warzyw i winorośli, południe – klimat śródziemnomorski – oliwki, owoce cytrusowe
- warunki glebowe – gleby **brunatne** (lasy liściaste), **mady** – w dolinach rzek, **rędziny** – na skałach wapiennych

Wpływ człowieka na rozwój rolnictwa (czynniki pozaprzyrodnicze)

- **poziom kultury rolnej** – stosowanie nowoczesnych technologii, środków ochrony roślin, stopień mechanizacji
- struktura wielkościowa gospodarstw**, - średnia powierzchnia 55 ha, powyżej 100 ha - 15%
- polityka rolna państwa** – działania rządu mające na celu zwiększenie dochodu rolników – Wspólna Polityka Rolna UE ma na celu ustalanie limitów produkcyjnych, stosowanie dopłat do produkcji, wprowadzanie ceł oraz cen gwarantowanych, udzielanie rolnikom preferencyjnych kredytów

Rolnictwo towarowe – rolnictwo nastawione na produkcję towarów na sprzedaż, poprzez uzyskiwanie dużych zbiorów i dochodów dzięki wysokiemu poziomowi chemizacji i mechanizacji. Wysoka wydajność mierzy się ilością **plonów**. Rolnictwo francuskie cechuje **wysoka efektywność produkcji**. (Francja – 24 tys. euro – Polska – 3 tys. euro)

Plon – ilość płodów rolnych zebranych z jednostki powierzchni wyrażona w decytonach

Plon = [zbiory : powierzchnię] - dt/ha

Decytona = 100kg

Lekcja 59, 60

Temat: Podsumowanie wiadomości – sprawdzian.

V. SĄSIEDZI POLSKI

Lekcja 61

Temat: Niemcy – potęga gospodarcza.

Polska graniczy z 7 państwami. Z większością sąsiadów należy do Unii Europejskiej i strefy Schengen (brak kontroli granicznej), ONZ, NATO, Grupy Wyszehradzkiej i Trójkąta Weimarskiego.

Niemcy – państwo związkowe (land) – 16, na północy Nizina Niemiecka z krajobrazem polodowcowym, na południe Średniogórze Niemieckie, Wyżyna Bawarska i Alpy. Klimat umiarkowany ciepły.

Stolica: Berlin

Gęstość zaludnienia 231 os./km²

Urbanizacja 88%

Czynniki rozwoju gospodarczego Niemiec:

- należą do najbardziej rozwiniętych krajów świata – 4 miejsce PKB, 72% zatrudnionych w usługach
 - a) udział w planie Marshalla – plan pomocy USA dla RFN zniszczonej po II wojnie światowej polegającej na udzieleniu niskoprocentowych pożyczek (cud gospodarczy – gwałtowny wzrost rozwoju gospodarczego dzięki gospodarce wolnorynkowej, przedsiębiorczości i pracowitości narodu niemieckiego, napływ siły roboczej z krajów śródziemnomorskich)
 - b) członkostwo w organizacjach międzynarodowych - Unia Europejska
 - c) dogodne warunki przyrodnicze
 - d) położenie w centrum Europy – ułatwia wymianę handlową
 - e) pracowitość i przedsiębiorczość mieszkańców
 - f) gospodarka wolnorynkowa

Podstawa gospodarki:

- a) sektor usług wytwarza 70% PKB (**usługi finansowe** – Frankfurt/n. Menem) – siedziba Europejskiego Banku Centralnego
- b) **dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna** – jedne z najlepiej zaprojektowanych na świecie sieci autostrad, gęsta sieć kolejowa, duża liczba lotnisk
- c) duże znaczenie **handlu zagranicznego** – partnerzy Niemiec: Francja, USA, Wielka Brytania, od 2004 wzrost handlu z krajami Europy Środkowej i Wschodniej, znaczenia nabierają stosunki z Chinami i Indiami.
- d) **turystyka** – pierwsze miejsce w świecie pod względem wydatków na wyjazdy

Przemysł:

- rozwój w XIX w. na bazie bogatych złóż surowców mineralnych,
- elektromaszynowy, samochodowy i wysokiej technologii
- ważną funkcję pełni energetyka i przemysł chemiczny (koncern BASF w Ludwigshafen)
- ośrodki –rejon Monachium, Stuttgartu, Norymbergii (high – tech., samochodowy) oraz Hamburga (rafineryjny i stoczniowy)

Zagłębie Ruhry – część Nadreńsko – Westfalskiego Okręgu Przemysłowego – jednego z największych na świecie. Powstał na bazie złóż węgla kamiennego. Początkowo dominacja górnictwa, hutnictwa żelaza i metali nieżelaznych, przemysłu maszynowego, chemicznego i energetyki. Dzięki postępowi technologicznemu w latach 60 nastąpiła **restrukturyzacja** przemysłu – rozwój przemysłu elektronicznego, farmaceutycznego („apтека świata”) i precyzyjnego

Rolnictwo – bardzo dobrze rozwinięte – korzystne warunki klimatyczne, ukształtowanie powierzchni, gleby, wysoka mechanizacja, stosowanie nawozów sztucznych – **największy na świecie producent chmielu**, żyta, pszenicy, ziemniaków. Czołowy producent mięsa wieprzowego.

Przyczyny spadku gospodarczego:

- a) konieczność przebudowy gospodarki wschodniej części kraju,
- b) konkurencyjność tanich rynków pracy, np. Chin
- c) światowy kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2008 r.

Problemy społeczne –

- - spadek współczynnika urodzeń – ujemny przyrost naturalny, (wśród ludności niemieckiej) wśród imigrantów (Turcy wskaźnik urodzeń wysoki)
- - **starzenie się społeczeństwa** – wzrost liczby ludności powyżej 65 roku – zaczyna brakować ludzi do pracy

Gastarbeiter – cudzoziemiec na emigracji zarobkowej w Niemczech (Turcy)

Zadanie domowe:

1. Podaj współrzędne geograficzne stolicy Niemiec.
2. Na jakiej wysokości góruje Słońce w Berlinie 22VI ?
3. Oblicz rozciągłość równoleżnikową między Berlinem a Bremą.
4. Oblicz odległość rzeczywistą między Monachium a Hamburgiem.

Pytania do lekcji:

1. Opisz położenie i cechy Niemiec.
2. Wymień czynniki rozwoju gospodarczego Niemiec.
3. Co stanowi podstawę gospodarki Niemiec?
4. Scharakteryzuj przemysł i rolnictwo Niemiec.

Lekcja 62

Temat: Słowacja i Czechy – wspólna przeszłość, odrębna przyszłość.

Czechy – stolica Praga, liczba ludności 10 mln, gęstość zaludnienia 129 os./km², urbanizacja 73%

Słowacja – stolica Bratysława, liczba ludności 5,5 mln, gęstość zaludnienia 113 os./km², urbanizacja 56%

1993 r. – rozpad Czechosłowacji na dwa suwerenne państwa

Podobieństwa –

- a) brak bezpośredniego dostępu do morza,
- b) położenie w strefie klimatu umiarkowanego ciepłego,

- c) podobna szata roślinna
- d) lasy liściaste i mieszane (ośr. temp. lipca 20°C, opad w górach 1 tys. mm)

Różnice:

- a) ukształtowanie powierzchni – **Czechy** (wyżynne – największa Wyżyna Czesko - Morawska) – najwyższy szczyt kraju **Śnieżka 1602 m**, 25% zajmują niziny
Słowacja – przewaga gór – znaczna część kraju na terenie Karpat – **Gierlach 2655**, 1% - niziny.
- b) rodzaj i zasobność surowców mineralnych: **Czechy** – węgiel brunatny i kamienny, rudy uranu, cynku, ołowiu i miedzi), **Słowacja** – **mało zasobów** – rudy żelaza i manganu

Zróżnicowanie gospodarcze:

Podobne cechy

(partnerzy w handlu zagranicznym – Niemcy, Polska, Rosja, struktura PKB – 60% usługi i zatrudnienia)

Różnice: tempo rozwoju gospodarczego, obowiązująca waluta – **Słowacja** większe tempo, wzrost PKB 8% dzięki temu w 2009 r. **weszła do strefy euro**

Sytuacja demograficzna:

Czechy – obecnie niski, dodatni przyrost naturalny, kraj jednolity narodowościowo

Słowacja – przyrost naturalny z roku na rok malej – **zróżnicowana narodowościowo:** 86% Słowacy, **10%**

Węgrzy, 4% Romowie, Czesi i inni

Zadanie domowe:

1. Korzystając z dostępnych źródeł informacji, zaprojektuj pobyt na Słowacji. Uwzględnij walory środowiska przyrodniczego i kulturowego tego kraju.

Pytania do lekcji:

1. Na podstawie map porównaj ukształtowanie Polski z ukształtowaniem powierzchni Czech i Słowacji.
2. Wymień główne podobieństwa i różnice między gospodarkami obu krajów.
3. Scharakteryzuj zmiany demograficzne zachodzące u naszych południowych sąsiadów.

Lekcja 63

Temat: Problemy gospodarcze oraz demograficzne Litwy, Białorusi i Ukrainy.

Litwa – stolica Wilno, ludność: 3,5 mln, urbanizacja 67%,

Białoruś – stolica: Mińsk, ludność 9,6, urbanizacja 73%,

Litwa położona na Nizinie Wschodnioeuropejskiej – kraj nadbałtycki. Cechą nizinne ukształtowanie, występowanie rzeźby polodowcowej, bagna i torfowiska.

Ukraina – drugie pod względem wielkości państwo Europy – przeważająca część kraju nizinna – Polesie, Nizina Czarnomorska, w centrum i na wschodzie Naddnieprzańska. Najwyższy szczyt – Howerla 2061. 0% powierzchni przykryte **czarnoziemami**

Stolica: Kijów, powierzchnia 603 tys. km², urbanizacja 68%, gęstość zaludnienia 77 os./km²

Litwa – najlepiej rozwinięty gospodarczo wschodni sąsiad Polski, usługi 63% PKB, ważną rolę odgrywa przemysł przetwórczy. Surowce mineralne w większości importowane. Mało żyzne gleby przyczyną znaczenia hodowli zwierząt (bydło)

Białoruś – należy do **najsłabiej rozwiniętych** gospodarczo państw Europy. – wolne tempo wprowadzenia reform, uzależnienie gospodarki kraju od Rosji, ważną rolę odgrywa przemysł – 40% w tworzeniu PKB, Uboga baza surowcowa – import ropy i gazu z Rosji, niska jakość i wysoka cena wytwarzanych towarów. Dużo łąk i pastwisk – znaczenie **hodowli bydła mlecznego**

Ukraina – korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa – klimat, nizinna rzeźba terenu, czarnoziemy – **70% zajmują użytki rolne**

- bogactwo surowców mineralnych: węgiel kamienny – Zagłębie Donieckie, ruda żelaza – i manganu – Krzywy Róg

Rozpad ZSRR przyczynił się do kryzysu w przemyśle i rolnictwie – powód upadku zakładów, bezrobocie, pogorszenia warunków życia

Upadły **sowchozy** – państwowe gospodarstwa rolne i **kołchozy** – rolnicze spółdzielnie niewspierane przez państwo, zmalała produkcja rolna. Obecnie w **fazie reform i prywatyzacji**

Problemy demograficzne wschodnich sąsiadów:

ujemny przyrost naturalny –z powodu:

a) spadku urodzeń,

- - zubożenie społeczeństwa wywołany przemianami – wzrost bezrobocia
- - słaba kondycja finansowa wielu rodzin, brak perspektyw na poprawę,
- - kryzys rodzin – wzrost rozwodów, spadek zawieranych małżeństw

b) wzrostu liczby zgonów:

- pogorszenie opieki medycznej,
- wzrost zjawiska alkoholizmu, nikotynizmu,
- zwiększenie liczby zachorowań na AIDS – Ukraina

Zachodzi zjawisko **depopulacji** – spadku liczby ludności (do 2050 przewiduje się, że ludność Ukrainy zmniejszy się o połowę). Aby zapobiec depopulacji państwa te wydłużają urlopy macierzyńskie, wysokie zapomogi, płatne urlopy wychowawcze.

c) migracje zarobkowe – Litwa

Półwysep Krymski – ważny region turystyczny Ukrainy, śródziemnomorski klimat, klifowe wybrzeża, stopy, słone jeziora, piaszczyste plaże Morza Azowskiego.. Jaskółcze Gniazdo niedaleko Jałty – obiekt architektoniczny

Pytania do lekcji:

1. Przy pomocy mapy wykaż podobieństwa i różnice między warunkami naturalnymi Litwy, Białorusi i Ukrainy.
2. Podaj przyczyny kryzysu, który dotknął gospodarkę ukraińską po rozpadzie ZSRR.
3. Wymień przyczyny i skutki zmniejszania się liczby ludności wschodnich sąsiadów Polski.

Lekcja 64

Temat: Rosja – największe państwo świata.

Rosja – największy kraj świata 17,1 mln km² od wschodniej Europy po Cieśninę Beringa, leży w 11 strefach czasowych. Bardzo duże zróżnicowanie rzeźby terenu, klimatu, roślinności – wynik dużej rozciągłości południkowej i równoleżnikowej. Kraj bogaty w surowce mineralne. Europejską część zajmuje **Nizina Wschodnioeuropejska**, na południowym wschodzie **Kaukaz** (Elbrus 5642), część azjatycka w znacznej części zajęta Niziną Zachodniosyberyjską z bagnami., Wyżyna Środkowsyberyjska, góry: Altaj, Wierchojańskie i Sajany.

Stolica: Moskwa, ludność 142 mln, gęstość zaludnienia 8 os./km², urbanizacja 73%

Klimat:

- umiarkowany ciepły i chłodny – z tajgą i stepem
- północ – podbiegunowy – tundra, **wieloletnia zmarzlina**
- południe – podzwrotnikowy

Kraj **wielonarodowościowy** – Rosjanie 79% i 100 innych narodowości – Tatarzy, Czeczeńii, Jakuci, Ukraińcy – to powoduje zróżnicowanie kulturowe. Język urzędowy rosyjski i miejscowy. Dominującą religią jest prawosławie, katolicy, protestanci, w części azjatyckiej – muzułmanie (Tatarzy), buddyści (Kałmucy)

Problemy ludnościowe:

- - depopulacja
- - starzenie się społeczeństwa

Rosja ma ogromny potencjał gospodarczy:

- - bogate złoża surowców mineralnych, - ropa naftowa i gaz ziemny
- - producent węgla, rudy żelaza, metali kolorowych, złota i diamentów (energetyka, hutnictwo żelaza, elektromaszynowy i chemiczny)
- - gospodarka ma **charakter surowcowy** – w eksporcie dominacja surowców mineralnych
- - **rolnictwo** – najsłabiej rozwinięty dział gospodarki – **mało wydajne**
- - rozległe lasy,
- - znaczne zasoby wody słodkiej,
- Duży potencjał militarny i ludzki
- Stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, należy do G8
- Niskie HDI i małe PKB/ 1 mieszkańca

Lekcja 65, 66

Temat: Podsumowanie wiadomości – sprawdzian.